CHVILKY

VYDÁVÁ A REDIGUJE JOSEF PELCL V PRAZE.

HENNE A. RHYN:
MRAVY A NEMRAVOVÉ.

9/10 Vychází 1-4krát za měsíc.

40 h

Každá chvilka ti buď plný život, každá jako cíl a jako nový krok.
Rád bych řekl, že jen to má býti programem tohoto sborníku

CHVILKY,

kdyby to nesvádělo k vnějším nedorozuměním.
A protož prostě a určitěji:
Chvilky budou vycházeti ve svazečcích po 20 haléřích a budou přinášeti přístupně psané práce časové důležitosti, z našeho i z cizího života, současného i minulého a budou vybírati z pokladů literárních všech národů a věků práce, jež mají pro současný náš život aktuelní význam, oplodňující vliv, sílu životní.
Dvojí vlastností svojí — přístupností a časovostí — chtějí býti Chvilky — jméno napovídá, že nemíní vyžadovati na čtenáři mnoho času — býti týdenním průvodcem i studentu i muži, dívce i paní. Všem těm, kdož nemají tolik času, aby se zahloubávali do objemných knih, chtějí býti Chvilky rádcem a příručkou. Však i ti, kdož se literaturou zabývají rádi, sáhnou po tomto výběru.
Duch moderní, bohatý výběr, ušlechtilá forma, přístupnost slohová i ceny — s tím přicházejí Chvilky k vám.
Menšími zprávami a poznámkami na konci budou zachycovati ovzduší doby.
Chvilky vycházejí ve svazečcích po 20 hal., poštou jednotlivě po 22 hal.
Lze si předplatit na 10 čísel 2 Kor., na 20 čísel 4 Kor., i s poštou ve všech knihkupectvích i

O. HENNE A. RHYN:

MRAVY A NEMRAVOVÉ.

PROTIVY V ČLOVĚKU: ROZKOŠ A KÁZEŇ.

NÁKLADEM JOSEFA PELCLA V PRAZE 1911

Tiskem Edvarda Leschingra v Praze.

MRAVY A NEMRAVOVÉ.

A. VEŘEJNÉ SNAHY.

I. Ethické hnutí.

1. — *Jeho vznik.*

Bylo by nad pomyšlení smutné a zahanbující, kdyby mnohonásobné zlo, jež se v myšlení, cítění a chtění našich současníků rozmáhá a ideu mravnosti zatemňuje a z části utlačuje, nepodněcovalo zároveň lidi ušlechtilejší, aby se mocně nevzepřeli tomuto zapírání pravdy, krásy a dobra. Počátek učiněn byl v Německu na jaře r. 1892. Tehdejší, právě vznikající ethické hnutí mělo sice hlavně povahu svobodonáboženskou, ani všichni Němci, svobodomyslnosti přející, byli Zedlitzovým návrhem zákona o obecných školách vyburcováni k odporu a později pak převratnou předlohou ještě více podníceni k obraně proti všem choutkám duchovního zpátečnictví. Myšlenku, dáti těmto názorům organický útvar, první vyslovil v Berlíně tehdy meškající professor Felix Adler z New Yorku, který znal snahy ty ze Sev. Ameriky, kde už dávno byla taková ethická společnost. (Die ethische Bewegung in Deutschland. B. A. Z. 1892 No. 228.) Dle programu, téhož roku vydaného, chtějí »Společnosti pro ethickou kulturu« býti sdruženími niterného života, jež by budily a posilovaly v lidech to, co je společno všem dobrým lidem. Ve smyslu této úlohy zachovávají zásadu úplné snášelivosti ku všem náboženským názorům. Toliko k zásadní netoleranci nezná ethické hnutí snášelivosti.

2. — *Nejasný program.*

Na neštěstí byl tento program trochu nejasný a postrádal vodítka ku praktické činnosti. Co dokáže ethické hnutí, když přímo neobrací se jasnými a prostými slovy proti různým těm neřestem a zhoubám a přímo jich neuvádí jménem? »Čistou mravnost vnášeti do širokých zástupů« je velice pěkné; ale ještě pěknější by bylo, vystupovati otevřeně proti necudnosti, nestřídmosti, karbanu, proti nemravnému písemnictví a umění i proti útokům na svobodu víry. V naší době libují si právě ti, kdož za mravnost bojují, příliš ve frásích. Lid frásím nerozumí. Praktičtější bylo, co požadoval článek už jmenovaný: brániti mravnímu zdivočení a sesurovění, ať se kdekoli a jakkoli ukazuje, dále vypleniti ze společnosti (hlavně pomocí žen) všecko to nepřirozené, co dnes v ní nabylo tolik půdy, všecku strojenost a přeceňování zevnějšku, požívačnost stavů vyšších, sprostotu, nedostatek vnímavosti pro jemnější životní tvary v nižších stavech lidových. A mimo to ještě bojovati proti souboji, proti týrání zvířat (což bude nejlepším prostředkem znemožňovati týrání lidí), boj proti hospodskému životu atd.

Hned první rok, kdy byla založena, usnesla se »Společnost pro ethickou kulturu« na své valné hromadě podati pruskému ministrovi kultu žádost, aby věnoval více zřetele ethickým snahám v průpravě filosofické na vyšších třídách gymnasiálních. Společnost chtěla také mravně podporovati snahy svobodných lidových diva-

del. Dále bylo navrhováno, aby každý člen seznamoval se s chudými rodinami, aby hleděl poznati jejich potřeby, a podle toho by pak dobročinnost byla zařízena, a aby každý člen uložil si dobrovolnou daň přepychovou, a výtěžku této daně aby společnost mohla volně užiti. Trapně působilo, když krátce po založení společnosti vystoupil z ní její spoluzakladatel, plukovník v. v., Gizzycki, poněvadž mu předseda nedovolil přednášeti o spiritismu a odůvodňoval své vystoupení tím, že prý se přesvědčil, že vlivní členové považují všecko metafysické za pouhý přelud mozku. Z téhož důvodu nepřistoupil za člena podplukovník Egidy, poněvadž prý ve spolku převládá beznáboženství. Případy tyto potvrzují naše mínění, že ethické hnutí může býti podporováno pouze činností k určitému cíli směřující. Mohli bychom dodati, že zdůrazňování náboženských nebo nenáboženských stránek ve vztahu ethickém může působiti pouze rozkladně.
V programu Sjezdu Spolku pro ethickou kulturu byla fráse všemohoucí paní. (Přednášky a rozpravy o předmětech ethického bádání a vychování, o ethickém projasnění hospodářského a sociálního vývoje, předporady o založení ethického svazu, který by spojoval v sobě všecky kulturní země, jakož i Akademii ethické kultury, spojující všecky národy atd.) Na základě dosavadních výkonů byl tehdy předpovídán společnosti nezdar. Avšak nestalo se tak. Naopak, byly zakládány Spolky pro ethickou kulturu v různých zemích evropské civilisace a vznikl také všeobecný ethický svaz,

který se sešel prvně v Curychu r. 1896 (od 25. srpna do 11. září).

3. — *Svaz a spolky pro ethickou kulturu.*

Návrh poradního programu měl tyto body: 1. Zařízení stálé kanceláře a sekretariátu ethického svazu v Curychu. 2. Přípravy k založení mezinárodní ethické akademie v Curychu. 3. Organisace literární a publicistické činnosti svazu. 4. Vytknutí stanoviska svazu k ethické výchově mládeže, ku hnutí dělnickému a mírovému a k mezinárodní hospodářské organisaci. 5. Stanovy svazu a schůze.
Z toho vysvítá, že ethický svaz věnoval se činnosti praktické: »Švýcarská společnost pro ethickou kulturu«, založená v lednu 1896, pořádá hlavně popularisování věd.
Časopis »Ethische Kultur«, vycházející týdně v Berlíně od r. 1893, probírá všestranně sociální, ethické, pedagogické a volnonáboženské otázky přítomnosti. Můžeme doufati, že úspěšná činnost ethického svazu dobude sobě ponenáhlu srdcí lidí dobře smýšlejících.

II. Hnutí střídmosti.

4. — *Spolky střídmosti.*

Škodlivých nemravů je tak veliké množství, že by se nějaké všeobecně vedené mravní hnutí marně obracelo proti všem jejich jednotlivým neplechám. Mnohem starší nežli právě zmíněné všeobecné ethické hnutí jsou ona hnutí, namířená proti jednotlivým určitým zlořádům, jako je na př. opilství. Hnutí ta začala se už

ke konci 18. století v Severoamerické Unii, ale úspěšně rozvila se teprvé po založení americké společnosti střídmosti v Bostoně r. 1826. Společnost ta pracovala ve smyslu úplné zdrželivosti pouze proti kořalce, a dovolovala mírné pití piva a vína.

Roku 1836 čítala ve svých odnožích na 1½ milionu členů. Další spolky střídmosti vznikly r. 1829 ve Škotsku a Irsku, r. 1830 v Anglii, kde r. 1832 bylo Josefem Liveseyem prohlášeno úplné zdržování se lihovin a bylo nazváno »teetotalismem«. Tento přísnější směr našel horlivého stoupence v irském kapucínovi páteru Matthewovi r. 1838, který sám jediný obrátil v Irsku na 1,800.000 lidí k teetotalismu. V Anglii vznikly už r. 1835 četné spolky střídmosti, 1872 jeden katolický s kardinálem Manningem v čele, skoro současně jiný spolek pro církev anglikánskou, po něm spolky pro různé jiné sekty, dále spolek pro železniční zřízence, pro vojáky, pro lodníky, studenty, pro ženy, ba i pro hluchoněmé. Abstinenční spolky pro mládež vznikly už 1847., první založil John Hope v Edinburgu, a je jich (ke konci st. XIX.) 18.441 se 2,600.000 členy.

Mnohé z těchto spolků spojují se zdrželivostí od pití také podporování svých členů ve případě nemoci, stáří, úmrtí a p.; některé mají také oddělení pro nezdrželivé, patrně proto, aby je ponenáhlu k sobě obracely. Jeden spolek, založený 1853 v Manchestru, chtěl potlačiti obchod s lihem, jiný spolek tamtéž a jiné jinde chtěly docíliti zavření výčepů v neděli. V Americe šli ještě dále: r. 1865 založili

tam velikou National Temperance Society za tím účelem, aby pracovala proti prodeji opojných nápojů; tato společnost nevylučuje žádnou stranu, žádné vyznání, rozšiřuje knihy, časopisy a vydala na své účely do r. 1891 přes 1 milion dollarů.
V roce 1897 je v 7 státech výroba i prodej lihovin ústavou zakázán, v 16 státech dovolili tento zákaz městům a okresům.

5. — *Hnutí v Evropě.*

Na evropské pevnině učinilo abstinenční hnutí první pokroky ve Švédsku (kde je nazvali prapodivně: absolutismus). Roku 1889 založená švédská reformační společnost zakázala svým členům i požívání tabáku a všelikých uspávacích prostředků. V Norsku rozšiřoval tuto zásadu na žádost vlády (od r. 1844) student Andresen († 1851). Zákaz pouhé kořalky přešel 1859 v zákaz veškerých lihovin. R. 1875 byla pouze jediná společnost, 1889 bylo jich už 9, jež tuto zásadu šířily, rovněž bylo mnoho spolků ženských (1889 57) a stát je podporoval, tak že 1890 nebylo ani jediného města a jen málo vesnic, kde nebylo ještě spolku střídmosti.*) V Německu princ Jan, pozdější král saský, poznal r. 1831 v Londýně britskou společnost střídmosti i založil první abstinenční spolek v Drážďanech a vydal provolání, které však mělo malý úspěch.**) Také Bedřich Vi-

---

*) Mässigkeitsbestrebungen und Gesellschaften von R. Böttger.

**) Dr. Bode: Kurze Geschichte d. Trinksitten etc. München 1896.

lém III. věc podporoval a dal spis amerického apoštola střídmosti, Bairda, který r. 1835 navštívil Evropu (Geschichte der amerikanischen Mässigkeitsgesellschaft), přeložiti a rozšiřovati. Povstaly nové spolky a za deset let (1838—1848) stouply ze 76 o 2800 členech na 12.500 spolků o členech 600.000.

Ve Slezsku se r. 1844 odřeklo ½ millionu žen a mužů kořalky (proti níž se zatím boj soustředil). Daň z pálení klesla 1847 na polovici, v Německu vycházelo 16 časopisů střídmosti a bylo znáti značný úbytek nemravnosti, zločinů, sebevražd, soudů atd.

Jako spisovatelé a řečníci proti opilství vystupovali: luteránský farář Böttcher v Imsen v Alfeldu, katol. kaplan Seling v Osnabrücku a baron v. Seld v Berlíně. Nezalekli se ani, když hostinští a kořalové se jim při přednáškách posmívali a jim vyhrožovali.

Revoluční události r. 1848 se svými bouřemi a z nich vyplývajícími příliš častými surovostmi zasadily ovšem tomuto hnutí střídmosti, jež ostatně i u samotných členů spolku mělo jen slabý úspěch, smrtelnou ránu. Daň z pálení opět stoupla výše nežli byla dříve; výčepy rozmnožily se dvojnásobně. Pouze jednotlivci nesli ještě vysoko korouhev, ana i vnitřní misie (Innere Mission) chovala se k nim až na malé výminky velice chladně, za to velicí páni vinopalníci pronásledovali je s nejzuřivější nenávistí.

K těmto jednotlivcům patřil lékař berlínského vězení Dr. Baer, jenž věnoval alkoholismu důkladné studie a způsobil, že r. 1874 byla po-

slána na Říšskou radu petice, jež žádala vydání zákona proti opilství, ovšem bez výsledku, neboť Říšská rada ve své »moudrosti« takového zákona neuznala! Rýnskovestfálský vězeňský spolek, z něhož petice vyšla, opakoval pokus r. 1877 a zároveň prosil o zákonné omezení výčepní koncese a za potrestání opilých, jakož i hostinských, kteří tuto neřest podporují. R. 1881 byl sice na říšské radě podán zákon na potrestání opilců a byl přikázán komisi; vláda však už návrhu nepodala! Jiný bojovník proti opilství byl purkmistr, později hanoverský ministr Dr. Stüve z Osnabrücku († 1872); založil po bouřích z r. 1848 opět prvý spolek a časopis pro střídmost (1852).
Byl to prvý Němec, který vystoupil nejen proti kořalce, ale i proti pivu. Také farář Böttcher znova vystoupil a byl původcem mezinárodního kongresu střídmosti v Hanoveru r. 1863, jehož se súčastnilo 200—300 osob z celého Německého území a na němž mluvili v. Seld, katolický theolog Alban Stolz, ministr Windhorst, filantrop Gustav Werner z Neutlingen. Věc však nevešla v život; nastalé války: 1864, 1866, 1870—71, pak ovšem byly velikou podporou pijáctví. Vítězství oslavovala se až příliš chlastem a po r. 1870 stoupla požívačnost v Německu neobyčejně. Někteří hostinští v Berlíně zaplatili za pijany pojišťovné na život, pak je kořalkou zpili až do smrti a pojistku si dali vyplatiti za ně. Naproti tomu působily blahodějně proti pitkám spolky tovaryšů a »noclehárny«.
Po přestálých následcích války a úpadku vě-

novala se 1881 Vnitřní misie boji proti opilství a spojila se za tím účelem s liberálním spisovatelem Lammersem, s doktorem Baerem, s řiditelem blázince v Bonnu Werner-Nassem a se mnohými jinými učenci a státníky. R. 1883 založen v Kasselu »Německý spolek proti přílišnému pití lihovin«, který však neukládal úplné zdrženlivosti, nýbrž pouze omezení počtu výčepů a malých kořalen, potrestání opilců, zákaz nalévati nedospělým, opilým a nedopitům, dále žádal za zřízení restaurací s neškodnými nápoji, záštit k léčení pijáků, poučování slovem i písmem atd. Purkmistr a pozdější ministr Miquel zavázal se popohnati věc u říšských úřadů, aby vydán byl zákon v duchu spolku. Návrh podán v září 1892 a přijat Spolkovou radou, neproveden však pro požadavky berní a vojenské. Pouze do nového občanského zákonníku bylo pojato opatrovnictví nad opilci. Zatím však kořaleční daní z r. 1887 stlačena spotřeba kořalky a císařská pojišťovna dala spolku podporu. Ve mnohých státech ministerstva vyučování opatřila si spolkové letáky a jala se je šířiti mezi lidem. Počet hostinců klesl zatím v Prusku od 1879 do 1893 ze 615 na 535, v Sasku ze 692 na 559 na 100.000 duší. Gotha zakázala 1887 prodej pálenky nedospělým, opilým a opilcům ze zvyku. Ministr Miquel a Maybach čelili opilství různými opatřeními, rovněž mnohé státní, okresní a městské úřady. Vznikaly kavárny lidové, prvá 1876 v Memelu, potom v Berlíně, v Bremách, v Královci, Hamburku, Lübeku, v Gothě atd. R. 1888 popsal Lammers 28 takových domů.

V Drážďanech působí Volksheime ještě mnohostranněji; nikdo tam není povinen ničeho utráceti, zpropitné se nedává, podávají tam laciné nápoje, pořádají přednášky, kursy, zábavy. Do r. 1895 bylo německých léčebných ústavů pro opilce 19, ve Švýcařích jeden v Ellikonu na Thuře.

Zmíněný německý spolek sám prodal svých 61 spisů 45.400 výtisků a v 16 městech měl 25 přednášek. Dnes má 8250 členů ze všech částí světa, všech vyznání a stran. Spolek učinil z lihovnictví skutečnou vědu. Také mezi studenty střízlivost se rozmáhá. Vedle německého spolku vzniklo mnoho nových abstinenčních spolků.

Rakouský spolek proti opilství založen byl r. 1884 a pracuje stejným způsobem jako německý. Hollanďané, Francouzi, Rusové mají spolků ještě málo a jsou to buď spolky střídmosti, anebo spolky úplné zdrželivosti. Ve Švýcařích vznikla r. 1895 Katolická liga abstinence.

6. — *Spolky mezinárodní.*

Většího rozvoje než tyto národní spolky dočkaly se abstinenční spolky mezinárodní. Nejstarší z nich byl r. 1851 v New-Yorském státě založený řád Dobrých Templářů (Guttempler), který si ukládá úplnou zdrženlivost. Ve Spojených Státech povstaly nejprve dvě řádové organisace: bílých a barevných a teprve 1887 se obě usnesly, že v místech, kde barevní nemají své lóže, mohou býti přijati do lóže bě-

lochů. Do Anglie vešel řád r. 1870, r. 1887 měl 7746 lóží se 285.103 členy, pak ve Škotsku, Irsku, r. 1877 v Norsku, 1879 ve Švédsku, r. 1880 v Dánsku, r. 1883 ve Šlesvik-Holštýně, kde r. 1892 bylo 68 lóží s více než 9000 členy — potom v ostatním Německu, kde měl r. 1895 asi 1800 členů; tak i ve Švýcarsku. — Dobří templáři odepírají si každé, i nepřímé požívání lihových nápojů i tabáku; mají podobnou formu jako svobodní zednáři se svými tajemnostmi (dle jména), obyčeji a stupni (»zkouška«, »věrnost«, »milosrdenství«) a jakýsi ráz náboženské (theistické) povahy. Každý člen je pod dohledem, má však také nárok na podporu. Řád přijímá »bratry« i »sestry« se stejnými právy. V každém státě je jedna Velelóže nade všemi lóžemi, nade všemi velelóžemi je pak jedna Vysoká-Vznešená-Velelóže (Hoch-Edel-Groß-Loge). R. 1890 vydával řád 30 časopisů.

Modrý Kříž vznikl r. 1877 v Ženévě, založen byv farářem Rochatem a má většinu svých členů (1895 — 8981) ve Švýcařích. V Německu rozšířil jej r. 1888 podplukovník v. v. Kurt v. Knobelsdorff a měl tu r. 1894 členů 2383, mezi nimi 703 žen. M. K. požaduje úplnou zdrželivost pouze na pijácích a na těch, kdož mají k tomu náklonnost a pak i na těch, kdož mají sloužiti za dobrý příklad jiným, jež mají zachrániti, což je hlavním účelem spolku. Víno není zakázáno, avšak destiláty všecky. Svaz má velmi silně náboženský (křesťansko methodistický) ráz a je ve spojení s Vnitřní misií. Od r. asi 1882 hlásí se ke slovu Modrý Svaz

(Blue ribbon army); obmezuje se na zdržování se od opojných nápojů.

Psychiatr prof. Forel založil 1887 v Curychu s drem Plötzem »Mezinárodní spolek proti požívání opojných nápojů«, jehož účelem jest vypleniti pijáctví úplnou abstinencí. S tímto spolkem spojil se r. 1895 »Protialkoholový svaz« založený r. 1889 v Drážďanech drem Vilémem Bodem. Tento spolek byl prvý v Německu, který žádal na svých členech úplnou zdrželivost.

Prof. Forel, který se velice vážně o věc bral a také k »Dobrým Templářům« přistoupil, účastnil se zejména mezinárodních kongresů střídmosti (r. 1880 v Bruselu, r. 1888 v Curychu, r. 1890 v Christianii, r. 1893 v Haagu, r. 1895 v Basileji) a vydává od r. 1891 »mezinárodní měsíčník na vyhlazení pijáctví«.

Snahy střídmosti neobmezily posud v míře značnější pití lihovin a vůbec ani na pití alkoholových nápojů vlivu neměly. Nemůže býti jinak: však čím více bude přibývati spolků temperenclářských a abstinenčních, tím také střízlivost bude se rozmáhati víc a více.

III. Hnutí mírové.

7. — *Původce H. Dunant.*

Svědčí to o značné síle ideálního smýšlení naší doby, za materialistickou vykřičené, že se právě ony snahy ethické nejvíce vyvíjejí, jež nyní nemají nižádných vyhlídek na podstatné úspěchy: zejména hnutí proti zhoubnému pití,

jakož i hnutí proti zlým následkům války, ba dokonce proti válce samé. Jsou nyní konečně také již četné ligy protisoubojové.
Třeba především rozlišovati mezi snahou, jež má za účel ujímati se nešťastných obětí války a mezi snahou po odstranění války samotné, t. j. mezi Červeným Křížem a mezi Mírovým hnutím. Červený Kříž může býti považován za přípravu k Mírovému hnutí.
Četné války v třetí čtvrtině minulého století, ovšem nejprve krimská, potom rakousko-italská r. 1859 a severoamerická secesionistická, samy upozornily na ony děsné hrůzy válečné, kterým mohlo účelné vojenské zdravotnictví pouze málo pomoci. Ve zmíněné válce italské působil Henry Dunant jako ošetřovatel nemocných a podal o svých zkušenostech zprávu ve spise: Un souvenir de Solferino (Upomínka na Solferino), vydaném 1862; jí dal podnět ku založení dobrovolných pomocných spolků za účelem ošetřování raněných ve válce, jež by je buď samy ošetřovaly anebo ošetřovati daly. Dunant pracoval pro tuto myšlenku na mnoha dvorech, zejména v Berlíně; r. 1863 v říjnu sešla se v Ženěvě konference 36 zástupců skoro všech evropských států za předsednictví gener. Dufoura a Gust. Moyniera.

8. — *Ženevská konvence a mír. spolky.*

R. 1864 usnesla se Spolková rada švýcarská svolati kongres do Ženevy. Sešlo se tam 22. srpna 26 zástupců šestnácti evropských států a ujednána Ženevská konvence, jež prohlásila polní nemocnice za neutrální a nepo-

škoditelné; ranění z obou stran měli býti stejně pečlivě ošetřováni a zdravotní personál měl býti chráněn od vojenského zajetí. Pařížský kongres r. 1868 rozšířil konvenci i na námořní bitvy. Následovaly potom kongresy v Berlíně, v Ženevě, v Karlsruhe, v Římě (1892). Značkou konvence je červený kříž (Turci mají červený půlměsíc) v bílém poli na vlajce i na stuze na rameni.*) Poprvé pracoval Červený kříž po válce r. 1866. Dnes je 34 států členy konvence, jež má v čele ústřední komitét v Ženévě. V každém státě organisován je Červený Kříž podle zemských, krajských i místních spolků, vydržuje množství dobrovolných. zdravotních kolon se spolkovými lazarety a tábořišti. Jim pomáhají spolky ženské. Mimo Německo je organisace trochu odchylná. Mimo Evropu přejí Červ. Kříži Unie a Japan.**) Podle názoru Přátel míru může býti Červený Kříž pouze politování hodnou výpomocí z nouze. První mírové spolky vznikly r. 1815 v New Yorku, r. 1846 v Londýně, r. 1826 vznikl americký spolek přátel míru, r. 1830 mírový spolek v Ženevě.†) Francouzští socialisté Saint-Simon a Fourier, rovněž básník Lamartine horovali pro všeobecný mír, Moltke, Cobden byli mírové myšlence nakloněni a americký kovář Elihu Burrit kázal ji 1840 po celé Evropě. R. 1842 sešel se v Londýně první mírový kongres za předsednictví Charles Hindleye, druhý

*) R. v. Strantz: Das internationale Rote Kreuz. Berlín 1896.
**) Die Gesellschaft v. Roten Kreuz in Japan B. A. Z. 1895.
†) Das Buch des Friedens. Vydal J. E. Wundsam. V Berně 1896.

r. 1848 v Bruselu, třetí v Paříži pod Victorem Hugem r. 1849, čtvrtý r. 1850 ve Frankfurtě nad Moh. Na to byl založen První německý mírový spolek v Královci. Od r. 1857 do 67 nebylo kongresů, téhož roku však se znovu vyskytly jakožto kongresy míru a svobody, první z nich v Ženevě, kde byla vyslovena myšlenka »Spojených států evropských«. Prvních deset let bylo 10 kongresů, všecky ve Švýcařích; projednávaly otázky odzbrojení a smírčích soudů. Berlínský kongres po rusko-turecké válce r. 1878 považuje se za ovoce oněch shromáždění. Potom nastala přestávka dvanácti let, až r. 1889 sešel se v Paříži první světový kongres míru vedle první meziparlamentární mírové konference. Druhý kongres r. 1890 v Londýně, třetí r. 1891 v Římě, kde ustaven byl generální sekretariát »jakožto Ústředí pro všecky příští agitace v otázce mírové«; zásluha o to přísluší slovanským a románským účastníkům naproti germánským.*) Čtvrtý světový kongres míru byl v Bernu r. 1892, pátý r. 1893 v Chicagu, šestý r. 1894 v Antverpách, kde belgický král účastníky oficielně přijal, sedmý r. 1896 v Pešti.

Vedle těchto mírových kongresů pořádali zároveň lidoví zástupci z různých zemí částečně na témže místě »Interparlamentární mírové konference«.

Od té doby vznikaly mírové spolky ve všech zemích. Zmíněná mezinárodní mírová kancelář má sídlo v Bernu a je řízena vynikajícím příte-

*) Völkerfriede u. Völkerrecht. Příl. A. Z. 1892.

lem mírového hnutí Eliem Ducommunem; tamtéž je také mezinárodní parlamentární kancelář, řízená vlád. radou drem Gobatem.

Mírové spolky pracují slovem i písmem pro odzbrojení a pro zavedení smírčích soudů. Vynikající pracovnicí ve prospěch míru je baronka Bertha ze Suttnerů se svým časopisem »Die Waffen nieder« (Zbraně dolů) nazvaným dle jejího románu.

V Bernu vychází po 28 let měsíčník »Les Etats unis d'Europe« (= Spojené Státy evropské), jakožto orgán mezinárodní společnosti pro mír a svobodu. Jeho účelem je založiti republikánský svaz evropských národů, rovnost obou pokolení, odloučiti církev od státu, nahraditi nynější vojsko národními milicemi, zrušiti vojenské soudy, odstraniti trest smrti, zavésti stálý smírčí soud a rozhodčí smlouvy.

9. — *Mír a míru odpůrci.*

Jedním z nejdůslednějších přátel míru, třeba nenáležel k žádnému spolku mírovému, byl veliký ruský spisovatel hrabě Lev Nik. Tolstoj († 1910). On krátce prohlásil, že vlastenectví je proti míru.*) Žaluje, jak zaslepení jsou národové, když velebí vlastenectví a svá mladá pokolení v pověře vlastenecké vychovávají, byť si jinak nepřáli neodbytného důsledku, války. Dle Tolstého je válka důsledkem vlastenectví. Je to ovšem nesprávné: nebo vlastenectví je stále, válka nikoli. Válka vzniká jenom z nesprávného projevování vlastenectví t. j. vy-

*) Vlastenectví nebo mír?

náší-li se jeden národ nade druhý, touží-li některý národ nebo stát zvětšiti své území. To však pravé vlastenectví není.
Pravé vlastenectví však nevyhyne nikdy, anebo snad teprve, až po mnoha staletích; dle Tolstého nedošlo by nikdy k míru, aspoň ne v době dohledné. On — toliko z důvodů křesťanských — zavrhuje rozšiřování území států, naopak přímo doporoučí zmenšování. Národové měli by býti rádi, když jejich příslušníci jiné národnosti anebo jejich kolonie od nich odpadávají. Učení to jest důsledkem jeho asketického křesťanského stanoviska, jež kdyby mělo býti důsledně provedeno, nutně by přestaly všechny státy a vznikla jediná křesťanská bratrská republika, objímající celou zeměkouli. K tomu snad dospějeme až za několik tisíc let.
»Kritiku mírového hnutí« (Kritik der Friedensbewegung) napsal c. k. hejtman Achilles Bauer (Rjeka 1906). Vidí myšlenku míru krásnou a vznešenou, ale neproveditelnou. »Tvrdý, ale nutný zákon přírody, jehož člověk stejně potřebuje k životu, jako světla a vzduchu, váže nás k válce,« praví. A znemožnění války nemůže si představiti bez převratu veškerého nynějšího pořádku, třeba povlovného. Vidí ve vojenském stavu mocného činitele kultury a pokroku, nositele vysoké mravní hodnoty, ve zbrojné moci vidí státní nezbytnost. Nechce úmyslného vyvolávání války a doufá, že vojska budou ponenáhlu umenšována, války že budou vzácnější, avšak v mír, rukou lidskou učiněný, nevěří, poněvadž takový mír není lidský, ale nadpřirozený. Ježto pak i spisy, mír

propagující, namnoze si navzájem odporují, je přesvědčen, že spisovatelé, kdyby sešli se v chrámu míru, vjeli by si krásně do vlasů. Neštěstí pracujících tříd, bída na Sibiř vypovězených, bída nevědomosti, bída všelikých trampot atd., zdá se mu býti mnohem horší a truchlivější, a měli bychom prý spíše proti tomuto zlu bojovati, nežli proti válce. Také my pochybujeme, že by válka v dohledné době byla zrušena, ač bychom si toho přáli. Pro další a vyšší rozvoj kulturní platí zajisté: »Pokoj na zemi«. Jest to důstojný cíl snah lidí šlechetných.

B. SNAHY TAJNÝCH SVAZŮ.

IV. Svobodní zednáři.

10. — *Kdo jsou svobodní zednáři?*

Svaz svobodných zednářů má původně zcela ethický význam. Jelikož postrádal společného zřízení a nejvyšší správy, vyvíjel se v různých zemích samostatně podle povahy toho kterého národa, a je proto těžko, ne-li zcela nemožno, přiznati nebo přisouditi mu nějaký společný karakter. A posud netoliko nedostal se k jednotné organisaci, nýbrž ve svém celku tvrdošíjně se jí vyhýbá. Jednotlivé velelóže nemyslí nikterak vzdáti se své svrchovanosti. Nemáme také důkladné a spolehlivé statistiky svazu, jenž asi vlastně svazem není, nýbrž pouhým souborem svazů. Od r. 1895 je v Německu 8 velelóží vedle 5 lóží nezávislých, v ostatní Evropě 22, v Severní Americe 90, ve Střední a

Jižní Americe 19, v Africe 3, v Australii 5, v Asii žádné, poněvadž všecky asijské lóže jsou podřízeny některé velelóži evropské. Dohromady je 147 svrchovaných zednářských úřadů. Poslední, neúplné a nespolehlivé sčítání jednotlivých lóží dle zemí a dílů světa máme z r. 1879. Podle něho je v Německu 342 lóží, v ostatní Evropě 2778, v Asii 175, v Africe 144, v Australii 328, v Americe 11.000!
Abychom ukázali, jak se zednářský svaz, roztříštěností názorů v jeho lůně panujících, sám v sobě rozchází, stačí tyto údaje: Převážně ethický nebo výlučně ethický karakter s úkoly dobročinnými má Svaz německých zemí, v souhlase s ideami zakladatelů. V čele stojí Německo a Švýcarsko, toto s nejčistějšími stupni. Tři staropruské velelóže mají výslovně orthodoxně-křesťanský ráz a směřují částečně ne sice v agitační, ale přece v zásadní antisemitism. Proto vystoupilo ze svazu mnoho bratrů, většinou Židů, vedených profesorem Hermannem Settegastem, a založilo r. 1892 »Velelóži pruskou, zvanou Císař Bedřich u Svazu věrnosti«. Velelóže tato nebyla uznána od ostatních velelóží německých, za to však od holandských a uherských.
Lóže v Anglii, Skandinavii, Severní Americe, i kdy v ethickém směru jsou činny, zabývají se většinou formálními a ceremonielními záležitostmi. V Uhrách se lóže přidaly ku panující vládní straně. V Italii, Francii, Belgii jsou především proti klerikalismu a potírají horlivě snahy ultramontání. To snad by mělo platiti i o Španělsku a Portugalsku, Jižní a Střední

Americe, tam však zednářské poměry nejsou posud příliš upevněny a pak jsou nám též málo známy.

Ba ani v samém svazu neobešlo se bez rozmíšek. Tak od pruskofrancouzské války r. 1870 přerušeny styky mezi lóžemi německými a francouzskými. Po usnesení francouzského »Veleorientu«, aby svaz vypustil ze zásadních ustanovení odstavec o víře v Boha a v nesmrtelnost (jakožto článek, urážející svobodu svědomí), přerušeny styky se třemi velelóžemi říše Velkobritské a se mnoha velelóžemi severoamerickými.

Případy ty ukazují, jak zednáři jsou vlastenečtí, a jak zároveň anglosašti jsou daleci všelikého atheismu.

S většinou velelóží středo- a jihoamerických nemívaly velelóže evropské vůbec styků, a kde přece styky byly, byly povahy velice volné, dokonce ani ne federativní.

11. — *Jsou proti katolicismu?*

Že se zednáři, hlavně zemí románských, pustili do politiky a do náboženských sporů (což odporuje původní povaze a zásadám svazu), toho chopili se nepřátelé svazu jako vítané zbraně. Ovšem, že lze jim právem odpověděti příslovím: Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá! I papežové, hned jak svaz vznikl, a dříve ještě, nežli protikatolické smýšlení projevil, svaz napadli a prokleli, a proto není divu, že se zednáři, hlavně z oněch zemí prokletých, postavili na odpor.

To však není všecko! Co papežská strana slovem »zednářství« myslí, je pouhý přízrak fantasie. Myslí totiž, anebo alespoň tak praví, že zednářství je jednotná, po celé zeměkouli rozšířená organisace, pod vrchním vedením francouzského, nebo italského, nebo jiného velmistra, jež nemá nic jiného na práci, než deklamovati, agitovati a činiti revoluční projekty proti katolické církvi, proti křesťanství vůbec, a kde možno, i proti státnímu zřízení. Takové organisace, takového konání vůbec není. I největší nepřátelé klerikalismu, již se vyskytují mezi zednáři v katolických zemích, působí jen ve svých zemích a nebrání nikterak obětavé činnosti lidumilné. Založená ultramontání »Protizednářská liga« bojuje proti přeludu. Zmíněné předivo lží, vymyšlené a horlivě rozšiřované nějakým Margiottou, nebo domnělou Miss Dianou Vaughanovou, nebo nějakým Rosenem, F. Ewaldem, bylo samou poctivější částí strany ultramontání odsouzeno. »Kölnische Volkszeitung«, »Deutsche Reichszeitung« (Bonn) a švýcarské a francouzské listy vystoupily proti němu tak, že by ani sami svobodní zednáři ostřeji nemohli vystoupiti. Tím nastal rozkol ve středu ultramontánů, zednářství nepřátelských; jedni obviňovali druhé z podvodu a falšování, z duševní choroby, že zostudili katolickou církev a pod.
Proto také na Protizednářském kongresu (26.—30. září 1896 v Tridentu) obě strany se znova prudce srazily, a pouze v deklamování proti pokroku jsouce svorny, rozešly se bez výsledku. Také »Deutsches Adelsblatt«, německý orgán

šlechty, uznal za dobré troubiti na poplach proti zednářům, poněvadž prý nejsou — orthodoxní. Proti tomu útoku požádal princ Bedřich Leopold Pruský, jako protektor tří pruských Velelóží, císaře za ochranu, jež mu byla slíbena, ale šlechtický list nepřestal stříleti, snad aby dokázal svou »věrnost králi«.

Uvedeme jen malý příklad dobročinného působení svobodných zednářů: Ve státě, jenž čistě byrokraticky nazývá se »Království a země na říšské radě zastoupené«, je zednářstvo zakázáno. Občané tohoto státu, chtějí-li státi se členy svazu humanitního, musí ucházeti se o přijetí venku, v Bavořích, v Sasku, Slezsku. Nejlépe ještě jsou v tom Vídeňáci a Dolnorakušáci, kteří si postavili své chrámy už před půl stoletím, na sousední půdě uherské, jež jim dopřála pohostinství, kdežto ve vlasti smějí působiti pouze jako spolky dobročinné a nepolitické. Většina těchto spolků má lóže v Prešpurku, jeden: »Humanitas« ve městečku Neudörfl na Litavě. Tento spolek usnesl se r. 1872, že založí dětský asyl a věnoval mnoho na zakoupení pozemku, ale pro těžké překážky nedošlo ku stavbě, i musil spolek najati v Kahlenbergu u Vídně dům. Tam tedy byl ústav r. 1875 otevřen a ještě během roku dům stal se majetkem spolku. Značné příspěvky z venku zvyšovaly zároveň rozvoj ústavu, jenž se naplnil dětmi. Roku 1886 vstoupily už první propuštěné děti do učení, aniž však byly propuštěny z ochrany spolku. Za první dvacetiletí přijal 137 dětí, 32 z nich vrátil rodinám, 24 hochy a 2 dívky dal učiti řemeslu, 11 dívek dal do

služby. Takovými činy mohlo by se chlubiti velice mnoho lóží, ale nečiní toho, nýbrž pracují tiše.

V. Tajné svazy v Americe.

12. — *Jejich ráz ethický a podpůrný.*

Všecky tajné svazy, mimo svaz zednářský, jehož jsou napodobeninami, můžeme právem nazvati svazy americkými. Ačkoli dva nejstarší »Odd Fellows« a Svaz druidů jsou původu anglického, a jsou od r. 1871 v Německu a Švýcarsku zavedeny, dočkaly se teprve v Novém Světě svého vlastního rozvoje.

Řád Odd Fellow měl v Unii do konce minulého století 689.533 členů (tamější zednáři 696.403 členů) a věnoval r. 1891 svým 82.613 bratrům 9 milionů, svým 5683 vdovám a sirotkům 600.000, na vychování sirotků 95.000, pohřebného 2½ milionů K.

Jiné tajné spolky v Severní Americe (Unii) jsou: Spolek Dobrých templářů se 410.996 členy, Rytířů z Pythias s 357.924 členy, Spojených dělníků s 298.175 členy a se 175 miliony podpor od svého začátku (1868). Rechabiti (?) s 171.000 členů, Červení muži s 159.127 čl. a 49 miliony podpor od svého počátku (1771); Druidi s 145.000 čl. a 13 miliony podpor; dále Rytíři Cti s 136.226 čl. a 164 miliony podpor od r. 1873; Královské Tajemství (!) s 132.284 čl. a 40 miliony na 6677 úmrtí od r. 1877; Spojení američtí řemeslníci se 107.491 členy, spolek Hibernierů (Irů) s 100.000 čl. a se 2,800.000 marek podpor do roku 1891. Ostatních 924 taj-

ných spolků, majících členů 10.000 až 100.000, pomineme, pouze podotkneme, že jsou mezi nimi 3 katolické s 81—82 tisíci členy a s více než 50 miliony podpor, a 3 židovské. Židovské jsou: 1. Nezávislý Řád Brith Abraham od r. 1886; na začátku r. 1895 měl členů 9282, r. 1896 11.426, reservního fondu 46.351·52 m.; 2. Nezávislý Řád B'nai B'rith, také v Německu zavedený, se 26.000 členy; řádový orgán sluje: Memorals Montly; 3. Nezávislý řád Sons of Abraham se 30 lóžemi.

Tyto spolky jsou spíše pojišťovacími spolky pro případ nemoci, úmrtí, a mají též lóže ženské. Žalováno bývá, že zmizel smysl pro ceremonie a rituál, a že za to rozhostilo se kupování hlasů, závist, nesnášelivost. Mezi 63 miliony obyvatel Spojených států (1897) je jich 17 milionů, kteří jsou v tom věku, že mohou býti členy tajných spolků, ale jest jich pouze 1½ milionu, tedy čtvrtina, kdož nejsou v žádném tajném spolku.

Z uvedeného vychází, že americké tajné spolky jsou v prvé řadě podpůrnými spolky členů a že proto sotva mohou býti považovány za skutečné ethické spolky.

C. MRAV—NEMRAV.

VI. Morálka a proti morálce.

13. — *Co jest mravné?*

Chtít mluvit o morálce, která by byla celá staletí trvala, bylo by tolik, jako bíti pravdu přímo do tváře. Středověk v nejširším smyslu považoval příbuzenské sňatky až do 7. stupně za

zločinné a dal za živa upáliti davy kacířů a čarodějnic. Pizarro kázal porubati Peruany z Cajamarky pro neúctu k breviáři. Robespierre div nepotil morálku a dal tisíce lidí guillotinovati. Přikázání »Nezabiješ« bylo po všecky časy nohama šlapáno právě těmi, kdož předstírali úctu k deseti přikázáním. Ještě dnes přikazuje se vojákům a katům vražditi a s vrahem soubojcem bývá nakládáno velice šetrně. A přece je toto přikázání nejdůležitější ze všech, poněvadž se na něm zakládá bezpečnost života, a trvání lidské společnosti bylo by bez něho klamem a mamem.

Pojem »morální« kolísá dle času a místa. Během věků bylo už všecko dovoleno a všecko zakázáno! Víme, jak rozmanitě jest hodnocen pojem »křesťanský« mezi křesťany a nekřesťany a mezi stranami v křesťanství. Mravnost pochází od »mravu« a mrav je zvyk, který se různě vyvinul podle času a místa, a který časem povýšen byl za všeobecně platící pravidlo, za mravnost. Nicméně můžeme klidně tvrditi, že přece jsou věci, jež za všech dob byly považovány všemi šlechetnými lidmi za mravné, jako dobročinnost (v pravém smyslu), čestnost, pravdymilovnost, a zase že se mnohé ode dávna protivilo lidem šlechetným, jako vražda, loupež, podvod, cizoložství. Leccos bývá šlechetnými lidmi posuzováno rozdílně, hned příznivě, hned nepříznivě, jako: pobožnost, pokora, skromnost, a často bývá některá ctnost považována za neřest, šetrnost za lakomství, štědrost za marnotratnost, spravedlnost za necitelnost, dobrodušnost za slabost atd.

A tak ani dnes jako dříve mravnost není pojmem ustáleným. Tento zmatek bývá ještě zvyšován velice častým obmezováním tohoto pojmu na zabraňování pohlavním prostopášnostem, při čem pak všecky ostatní nemravy bývají promíjeny, ačkoli na př. opilství, karban, prolhanost, vykořisťování a j.. jsou stejně nemravny, jako necudnost, jíž se zase vyrozumívají věci velice rozmanité.
Naše doba liší se od dřívějších dob v pojímání mravnosti tím, že více nediktuje, jako se to dříve činívalo, z některého stanoviska, na př. náboženského: toto je mravné, ono je nemravné, nýbrž kulturně-historicky zkoumá, jakou cenu má ten nebo onen mravní pojem za těch nebo oněch okolností. Nietzscheovo heslo o přehodnocení všech hodnot je známkou chorobného stavu, kterým trpěl básník sám a kterým jeho žáci a žačky trpí posud. Nikdo, docela nikdo nemá práva žádati přehodnocení všech hodnot, neboť to by vedlo k následkům nejnesmyslnějším a nejzhoubnějším. Zde nemůže býti směrodatný osobní náhled, nýbrž pouze ideál dokonalosti, pokud ho lidé mohou dosáhnouti. Podle tohoto měřítka budeme vážně zkoumati, které hodnoty, dnes platící, třeba zachovati, a které třeba přehodnotiti a jakým způsobem. — Kdo však může tu promluviti rozhodující slovo, jako třeba u katolíků papež? Jednotlivec nejspíše asi žádný, nýbrž jednosvorný souhlas, k němuž ponenáhlu dospějí lidé šlechetní, k čemuž ovšem bude třeba sta nebo tisíciletí. Pěkná útěcha! řeknete. K čemu však útěchy? Pouze duše slabé potře-

bují útěchy, duchové silní si pomohou sami. Zmíněné zkoumání mravních hodnot děje se právě v naší době. Tak historik a politik prof. Karel Biedermann (1812—1901) postavil proti morálce individualitu, odmítaje všechna všeobecná pravidla, jež jednotlivce tísní a omezují, aby uvolněny byly jeho pudy, a ukázal, jak přese všecky výpady proti morálce je vždycky zase nutno k ní se navraceti. Biedermann ukázal, že požitek nepodává člověku žádaného uspokojení, pouze tvůrčí činnost pozvedá člověka nade sféru pouhého přírodního pudu. Přimlouval se, aby egoism převeden byl v altruism, jímž by byl člověk ze svého ojedinění převeden do společnosti lidské. Konečně hledá střední cestu mezi oběma jednostrannostmi, totiž mezi úplně svobodnou vůlí a mezi vůlí nesvobodnou (determinism), ve Svobodě, která bude řízena vychováním a sebevzděláním.

14. — *Mravnost pokračuje?*

Poslední čas mocně ozývá se otázka, učinila-li morálka pokroky nebo ne. Slavený dějepisec renaissance, Jakub Burckhardt z Bazileje, dokazuje způsobem překvapujícím, že v dějinných dobách pranic nepřibylo lidského mozku a duše, že schopnosti dosáhly už pradávno svého vrcholného vývoje. Je to velmi dvojsmyslná věta. Umění a věda, odstranění šibenice, inkvisice a pronásledování čarodějnic dokazují, že schopností přibylo. V té větě je ostatně obsažen názor všech materialistů, na př. Buckle a Hellwalda. Pravověrci všech vy-

znání uznávají zase pokrok pouze v náboženství, totiž od pohanství k židovství a pak dále ke křesťanství; tu je však konec, dalšího pokroku už není, leda z tohoto světa na onen! Schopenhauer šel ještě dále, tvrdí, že morální pokrok končí se žebravým mnichem Buddhou. Je ovšem pravda, že všecka náboženství, jako na př. Zarathustrovo, Buddhovo, Kongfutseovo, stála morálně už velice vysoko. Křesťanství ve svém čistějším pojetí učilo patrně vyšší morálku než jeho předchůdkyně; že však nebylo schopno zjednati morálně lepší poměry, dokazují jeho dějiny, dokazují hrůzy, jež tropili jeho přívrženci. Ne my všichni, ale aspoň ti ušlechtilejší z našich bližních jsou již přece jen morálně na stupni vyšším, i když nesdílejí víru církve, nežli byly hlavy církve středověké, jichž nejvyšším morálním příkazem bylo: Musíš věřiti. Goethovo slovo: »Člověk buď šlechetný, pomocný, dobrý,« stojí přece výše, nežli ono přikázání, které dovolovalo vraždit nevěřících, a ještě dnes je proklíná. Morálka nejlepších věřících křesťanů podřizuje přece stále mravnost církevní víře. Krádež a vražda mohou býti odpuštěny, avšak odpadnutí od víry pouze návratem k víře. Stejné chyby jako dobří křesťané dopouštěli se strašní mužové revoluce. Jako tamti podřizovali morálku víře, tak ji tito podřizovali politice, a na tom stanovisku jest politika podnes. Totéž činí přísní soudcové, kteří pravou morálku obětují mrtvé liteře zákona, ba dokonce jí přinášejí lidské oběti, ačkoli se dnes už mnohé polepšilo.
Pravou morálku nenajdeme v církvi, ani v po-

litice, málo jest jí v zákonníku. Kde ji tedy najdeme? V dobročinnosti! Jest pravda, že mnoho přejala z křesťanství; za to však hodila přes palubu víru v čerta, nejšerednější jeho skvrnu. Dobročinnost, věreckou horlivostí nekalená, začíná se v 18. století, kdy zrušeno mučení a procesy čarodějnické. Pak bylo zrušeno otroctví, a konečně v XIX. století přibývalo blahodějných zařízení: zdokonalovány nemocnice a vězení, zřizovány ústavy pro choromyslné, upraveno právní postavení dětí nemanželských, vydána ochranná zařízení pro ženy a děti, pracující v továrnách, věnována péče zdraví, čistotě, osvěžení ve školách, zavedena pomoc při neštěstích, o čem mohou vypravovati postižení při zemětřeseních v Kalabrii, v San Francisku a Valparaisu, při sopečných výbuších na Martiniku a u Neapole, při požáru v Aalesundu v Norvéžsku atd. A to, co řečeno, doplněno zřizováním dětských opatroven, sirotčinců, asylů všeho druhu, potlačován hanebný obchod s děčaty, odměňováni záchranci života atd. Lze říci ovšem, že se dobročinnost sice postarala lépe o lidi, ale lepší je neučinila. Ale kdo ví? Co mohou nám pověděti statistické tabulky o tom, jak přibývá nebo ubývá zločinů, srovnáme-li to s ukrutnostmi ve středověku a pak až do konce 18. století?

VII. Prostituce a obchod s děvčaty.

15. — *Prostituce a její zdroje.*

V tomto spise omezíme se pouze na to, co bylo učiněno za posledních let na tomto poli. Prostituce je následek zvláštního zjevu v přírodě,

že totiž potřeba plození živých bytostí je daleko převyšována pudem, který ji podmiňuje. Krotiti pud ten jest úlohou dosti těžkou a jen málo lidí je toho schopno. Proto podlehnouti tomuto pudu možno omluviti, avšak, aby mu bylo hověno způsobem nezákonným, toho ospravedlniti nelze. Nechceme tu moralisovati; podle zkušenosti nevedlo by to k ničemu; avšak nemírné střídání individuí, k čemu onen pud svádí, je pro muže i ženy morálním a sociálním neštěstím. To právě jest prostituce. Řádí silně a nevázaně i za našich časů a snad nebude nikdy docela vyhubena. Co však možno a nutno potírati, to je posilování prostituce, jsou to bordelly, je to hanebný obchod s děvčaty. Posilováním prostituce jsou ony necudné spisy a obrazy, které s literaturou a uměním nesouvisí, dráždíce pouze smyslnost. Je to pornografie čili necudná literatura a necudné malířství. Proti této necudnosti vystoupil r. 1904 O. Leixner a jiní. V té příčině lze jeho spis doporučiti. Nelze ani vypočítati, co mravní, hospodářské a duševní zkázy způsobilo toto bahno mezi mladými lidmi, kteří byli svedeni do věcí nečistých, jichž by snad nikdy ani nebyli poznali. Promluvme tedy o prostituci a o nejhanebnějším jejím výhonku, bordellech. Tyto domy hanby, které ovšem bývají vedeny jen zpustlými muži anebo ještě častěji zvrhlými ženštinami, nejsou ničím jiným než vězeními a mučírnami děvčat, která sice částečně už bývají zkažena, avšak těmito káznicemi stávají se ještě horší a většinou i docela nevinných bytostí, které buď úskokem (slibem dobrého

místa) anebo násilím tam bývají dopraveny a když uděšeny poznají, kde jsou, a odvažují se brániti se zhanobení, bývají dutkami a hladem k tomu donucovány a sice tak, že dříve nebo později musí podlehnouti. V těchto vězeních jsou násilně zdržovány stále rostoucími dluhy za šaty a nápoje, jež jsou jim dodávány za nestydaté ceny. Obyčejně tyto nešťastnice pro vždy zmizí své rodině. Smutné dosti, že mnoho časopisů přijímá ohlášení, jimiž dívky bývají sváděny ve zkázu.

16. — *Obchod s děvčaty.*

Obchodníci s děvčaty jsou agenti majitelů bordellů. Oba druhy padouchů nemohou býti jeden bez druhého. Jednají stejně jako kupující a prodavači určitého druhu zboží. Jeden bez druhého není možný. Obchodníci s děvčaty i jejich přátelé jsou rozptýleni po celé zemi a obchodují s lidským masem, ať je bílé, hnědé, nebo černé, nejraději však s bílým. Mají své vlastní telegrafické výrazy, na př. »uherské víno« pro hezké dívky, »brambory« pro děvčata nižšího druhu. Dříve byli lékaři v tom ohledu raněni úplnou slepotou; ba jeden koryfej, dr. Schidlof, dokonce ve své objemné knize (1904) doporučuje bordelly jako prostředek proti obchodu s děvčaty a žádá, aby zařizování takových »ústavů« nebyly činěny překážky. Ten pán chce tedy, aby obyvatelé měst a ulic trpěli na blízku domy hanby! Zda to ti pánové nevědí anebo nechtějí věděti, jak hanebným způsobem bordelly (a sice všecky) jsou opatřovány? Ostatně jest do-

kázáno, že tam, kde jsou, zejména ve Francii a v Belgii, rok od roku bordellů ubývá. Nejsou více v módě! Jistý pán chtěl dokonce bordelly zahaliti jakýmsi esthetickým pláštíkem a dáti je do správy městských úřadů. Rozhodně utopie! Kromě bordellů — ať jsou už v místě či ne — jest také ještě t. zv. volná (lépe drzá) prostituce, »volná« proto, že ženy ty nejsou chovány ve vězení, ani nejsou nuceny ukájeti chtíče rozkošníků. Přátelé bordellů velice láteří na »volnou« prostituci. Říkají, že v bordellech lze snáze se uhájiti nákazy syfilitické než při volné prostituci, což není naprosto pravda. Podle našeho mínění také nemá býti trpěna a nemá býti dovoleno, aby si najímala společníky; myslíme však, že úplné potlačení a stíhání do všech zákoutí je nemožné. S ní ještě souvisí zvláštní poměr. Jak praví T. Herrmann (Die Prostitution und ihr Anhang, Lip. 1905), vážný spisovatel a řádný bojovník proti bordellům, jsou kromě hostů bordellových a prostopášníků ještě muži, kteří jsou s prostitucí spřeženi, tak že prostituce stejnou měrou jest otázkou mužskou jako ženskou. Jsou to dvě třídy: kuplíři (svůdci) a souspřeženci (Zuhälter). Ti i oni pocházejí stejně ze sociální bídy a vyrostli v neřestech a nevědomosti. Kuplíři jsou v podstatě povaleči, surovci, žijící většinou lupem a krádeží a dle okolností jsou schopni i vraždy. Od ostatních ničemů liší se tím, že žijí s holkami nejhoršího druhu, které rovněž kradou a loupí a svým chlapům (jakož i oni jim) při krádežích pomáhají a s nimi zisk i lože sdílejí. Jestli holka dost nepřinese, dostane od

kuplíře výprask a není-li zticha, snad i nožem. Holky tyto patří mezi »divoké«, vymykají se totiž mravně policejnímu dozoru.

Souspřeženci jsou, smíme-li tak říci, trochu lepšího druhu a trochu mírnější povahy. Jsou to lidé smeknuvší se na scestí, nikoli zločinci, třeba byli někdy i »propuštěni«. Obyčejně jsou to špatně placení sklepníci, artisté, nezaměstnaní řemeslníci, často lidé lepších stavů, ovšem pokleslí. Víme o hrabatech, baronech, důstojnících, kteří se dostali mezi ně, když už neměli, co by ztratili, také o studentech, kteří se nedostali ke zkouškám, dokonce i o bohoslovcích. Souspřežník je ve spojení s některou holkou už »zkušenější«, která je pod dohledem nebo jenom někdy z nouze se prostituuje anebo se dala svésti. Opuštěná zvolí si takového nešťastníka za ochránce a společníka a tohoto souspřežníka vydržuje svou prací nebo hříšnou mzdou. Pěkná postava, jemné způsoby, hudební vlohy, zábavnost, tanec jsou tu rozhodující. Jako holka je placena svými návštěvníky, tak zase souspřežník je placen holkou. Poměr se obyčejně tajívá, avšak nejčastěji bývá věrný a velmi často dochází k sňatku.

Mezi sebou tvoří tito souspřežníci jakýsi cech bez předsedy, beze stanov, beze všech forem. Říkají si »bratří« a mají své »bratrské hospůdky« (lepšího druhu), kde scházívají se a kde se jim dobře daří. Podporují se navzájem v nouzi, ošetřují se v nemoci, anebo pro potřebného uspořádají sbírky. K narozeninám dávají si vzájemné dárky, doprovázejí zemřelé bratry slavnostně na hřbitov a jejich »milenky« je

řádně oplakávají. Jest opravdu zajímavou stránkou naší doby, že lidé, kteří vedou život do jisté míry bezectný, jsou schopni takové věrnosti a obětavosti, jaké bychom marně hledaly u zpustlíků, kteří sami si holky vydržují. Tito páni jsou také nepolepšitelní, kdežto souspřeženci často vyšvihnou se opět k vzdělání a blahobytu. Máme toho příklady, Hermann jich uvádí 20. Dokonce bylo slyšeti o holkách, které měly souspřežníky, se s jinými »kollegyněmi« zařídily menší bordelly, ve kterých ovšem o vězení a donucování nebylo řeči. Ostatně je spousta domů, kde páší se neřesti a příležitost k tomu dávají i zdánlivě elegantní kavárny, které možno považovati za »volné bordelly«. Zkázonosné jsou všecky, nejvíce ty, které udržují zákazníci obchodníků s děvčaty, o kterých teď promluvíme.
V naší době byly hlavními tržišti obchodu s děvčaty na východ (Orient, Indie, Čína, Japan). Cařihrad a na západ (Amerika) Buenos Aires. Do hlavního města Argentiny bylo přivezeno r. 1896 za jediný měsíc 117 děvčat, většinou nedospělých a všecky byly odvedeny do domů hanby. Obchodníci byli většinou haličtí a ruští Židé. Namnoze jim však bylo řemeslo kaženo. Lidé téhož původu provozují také »obchod« přes turecké hlavní město. Oběti pocházejí většinou z Rakousko-Uherska, hlavně z Haliče, a pak z Rumunska. Hlavní dohazovač slul Abraham Scharfmann. Turecká policie dává se ovšem podmazávat a přenechává konsulům, rakouskému a ruskému, aby sami zakročili, pokud to jde. V Německu byly dívky

po hejnech lákány sliby na dobrá místa a zavlečny do bordellů v Hollandu, Belgii, Francii, Uhrách. Do Uher hlavně pilně zasílali Meier Leib Thorenstein, Nussen Lachner a Max Langer; oba byli zatčeni. Z Paříže byly prodány dvě dívky až do Ruska, ale ve Varšavě je matka jejich zase vyplatila. V Rusku bývají na trzích v Nižním Novgorodě davy selských děvčat sehnány a ty pak vracívají se ve zbědovaném stavu domů. Ruská vláda »upravila« tento obchod po svém způsobu, ustanovivši lékařku mad. Elcinu, aby oběti operací učinila schopny pro tu »živnost«, o čem pak napsala učené pojednání. A tak in infinitum!

17. — *Hnutí proti prostituci.*

Krátce před koncem 19. století začalo hnutí proti výstřelkům prostituce a proti obchodu s děvčaty důrazněji. R. 1899 byla v Berlíně založena odnož Federace, nyní abolicionistickou nazvaná. Konány přednášky, posílány pamětní spisy vládě. Potom hlásily se Hamburk, Drážďany, Mnichov, Frankfurt, Stuttgart a j. větší města. R. 1904 shromáždila se federace poprvé na německé půdě v Drážďanech. Ve švýcarském kantoně curyšském byl r. 1897 lidem přijat zákon, který kázal zavření bordellů. Majitelé těchto domů podali žádost, aby byl zákon odvolán, ale lid r. 1904 žádost velikou většinou odmítnul. R. 1905 bojoval Yves Guyot proti reglementaci prostituce, ve Francii, tehdy ještě marně. Přidal se však k němu svaz francouzských žen čítající 73.000 členek. Guyot vyřkl vážné slovo, že v naší spo-

lečnosti na monogamii založené nesmí trvati zařízení, které podporuje polygamii mužů a nutí ženy k polyandrii (mnohomužství). V Italii vyšlo hnutí z Milána, kde r. 1902 založen časopis »Bílé otrokyně«, aby potíral obchod s děvčaty. Turin přihlásil se r. 1905. Kongres polských žen v Krakově r. 1905 prohlásil reglementaci za zavržitelnou.

V Paříži usnesli se 18. května r. 1904 vyslanci všech evropských států, že budou potírati obchod s děvčaty a doporučovali důtklivě mocnostem přísná opatření na ochranu obětí těchto zločinů.

VIII. Zvrácenosti v životě pohlavním.

18. — *Paederastie (urningové, urnindy).*

V naší době bylo opět velmi mnoho psáno a čteno o homosexualismu. Před nedávnem dali dokonce tomuto choulostivému předmětu jméno: třetí pohlaví. V podstatě je to nesprávné, neboť toto třetí pohlaví skládá se opět ze dvou od sebe velmi rozdílných pohlaví; pohlaví ta jsou ještě rozdílnější, nežli dvě přirozená pohlaví, prostě z toho důvodu, poněvadž se nemohou spolu spojiti jako tato. Homosexuelní (také kontrasexuelní, protipohlavní) jsou ovšem oba, neboť osoby náležející k nim necítí náklonnosti k pohlaví druhému, nýbrž k svému, které dle jejich cítění není vlastně jejich pohlavím, nýbrž jiným, poněvadž má právě zcela jiné náklonnosti, nežli pohlaví jejich.

Muži s touto náklonností milují pouze osoby mužské tak, jako normální muži milují ženy. Také ženy této náklonnosti oddané milují pouze ženy, stejně jako normální ženy milují muže. Paederasti (urningové), jak je pokřtil Ulrichs, jsou na své milence (již patří k dioningům, t. j. k příslušníkům normálních lidí) tak žárliví, jako jiní mužové na své milenky; také paederastky (urnindy) žárlí na své milenky stejně jako jiné ženy na své ženichy nebo muže.

Ve středověku byly případy mužské homosexuality trestány upálením (ženské byly beztrestny jako dnes). Později je trestávali mírněji, obyčejně vězením. Dnes jsou v západní a jižní Evropě beztrestny, v severní a východní trestány; ale na př. v Německu trestají pouze těžké případy (§ 175. trest. zák.). Proti tomuto paragrafu zvedlo se mocné hnutí, nikoli pouze paederastů, nýbrž i lidí normálních v důležitém postavení, již projevovali názor, že mají býti trestány pouze přestupky zákona, tedy stejně u homosexuelních jako u heterosexuelních (znásilnění, zneužití dětí, veřejné pohoršení). Vědecký svět jest dnes v tom svorný, že homosexuelní náklonnost je vlastnost pathologická, často dědičná, kterou považují osoby jí stižené za vlastnost docela přirozenou. Lid nevzdělaný obě tyto náklonnosti odsuzuje zkrátka jako neřest, kdežto mnohdy takového odbytí nedostane se ani tomu nejhanebnějšímu, co děje se mezi lidmi normálními. Při trestech v této věci jedná se ovšem pouze o pohlavní činy, které bývají velmi rozmanité,

nikoli o pouhou náklonnost, která mívá velmi často povahu čistě »platonickou«, přirozeně více mezi ženam než u mužů. Avšak ani u těchto nebývá vzácností vášnivé horování, ohnivé přísahy lásky; dokonce projevili paederasté i touhu po manželském spojení mezi sebou; bývají však tito lidé velice nestálí v lásce. Jsou mezi nimi také slavná jména (básníci, umělci, státníci, vojevůdcové, panovníci); mnohdy nevíme, byli-li vskutku »urningy«; nezřídka střídává se tato nálada s city pro věčné ženství! Vůbec je to bláznivá společnost, ale také často nešťastná. Kromobyčejná tato vlastnost bývá příčinou zasmušilosti, která už mnohého dohnala k sebevraždě. K tomu však dohání také trestní stíhání. To vychovalo zvláštní druh ničemů, zv. krejčíků nebo škubanů, kteří se vplíží v důvěru těchto stíhaných a pak na nich vymáhají výpalné anebo je zradí. Ve svém neštěstí rozveselují se slavnostmi, plesy, na kterých rádi se objevují v ženských šatech a dávají si ženská jména. U některých klame i jejich ženský vzrůst. Více o tom poví Moll, Krafft-Ebing, Hirschfeld, Forel, Emil Peters a j.; ale každý toho má brzy dost.

Naproti této řecké lásce — jak se zove láska muže k muži — jest lesbická láska (nazvaná dle vlasti básnířky Sapfo), ženy k ženě. Něžnost bývá už u normálních žen obecnější než u mužů a hlásí-li se k tomu ještě vášeň, ta pak porazí všecko. Urnické ženy a dívky skrývají se více než muži a bývají si věrnější než mužové. Šatí se rády jako mužští. »Zasnubují« se navzájem, t. j. urninginy s dioninginami; jsou

dokonce i ženské don Juanky, které s úspěchem vycházívají na výboje. Nejvíce však překvapuje, že v Paříži jsou bordelly pro urninginy; necudy a prostopášnice ty nazývají se tribady (dr. Jaf: Physiologie du Vice, Paris 1903). Tento druh lásky dal básníku M. G. Conradovi látku k velmi drastickému románu: »Opatrné panny«. (Také Krafft-Ebing, Forel a j. o tom psali.)

19. — *Jiné neřesti.*

Avšak i v obapolném poměru obou pohlaví vyskytují se i v naší době, někdy děsné prostopášnosti. Stejně nepřirozené, ale mnohem ještě ohavnější než pohlavní styky lidí téhož pohlaví je zneužití dětí zpustlíky, ať už dětí stejného nebo druhého pohlaví. Jak velice rozšířena je prostituce malých děvčátek v Paříži, toho mnoho příkladů je v naší knize »Prostituce a obchod s děvčaty«. Také v tom vidí Forel pathologické založení; přece ale to bývá velmi často rázu zločinného. Příklady však ukazují, že se vyskytují též případy nezávadné.

Spíše blbé nežli zlomyslné povahy je exhibitionismus, t. j. chorobná choutka přirození veřejně odkrývati. Škodlivé je při tom pohoršení, zejména dětí.

Dalšími nepřirozenými zjevy v naší době jsou ty, které jako by byly výsměchem pravému určení pohlaví. Sem patří jednak v t. zv. lepší společnosti všeobecně oblíbený flirt, vzájemné koketování mladých lidí bez vážných úmyslů, jež snadno svádí k pádu, k cizoložství, k neštěstí, nesvědomitá to hra s láskou. Dále patří

sem manželství bez lásky, uzavíraná mezi lidmi velmi rozdílného věku, jednak pro peníze, jednak z ohledů společenských — prohřešení se proti účelu manželství, jakýs druh slušnější prostituce na pohled.
Vypadají-li vyjmenované případy zevně dosti nevinně, zuřívá zvíře v člověku, nechá-li se vášní slepě strhnouti k činům anebo trpí-li činy, jimiž jest lidská důstojnost úplně ničena.

20. — *Sadism. Masochism.*

Tato ďábelství nevystupují v naší době na světlo, za to tím více v přítmí vyhánějí své hnusné, jedovaté květy. Dvě takové náklonnosti stojí proti sobě v křiklavé protivě. Sadismus má své jméno od nestoudného francouzského spisovatele markýze de Sade, jenž přežil revoluci i dobu Napoleonovu. Je to sloučení chlípnosti s ukrutností. Přiházívá se častěji u muže, jehož obětí je žena, než naopak. Pachatel oslazuje svoji něhu ranami a bolestným trýzněním své ženy. Sadism je dle Krafft-Ebinga vrozená chorobná náklonnost, Forel s ním souhlasí.
Vrcholištěm sadistických zlopášností jest vražda z vilnosti, která také v naší době často se vyskytuje, bohužel však vinník často zůstává nezvěstný; nešetří ani dětí. Snad se ještě pamatujete na Jacqua rozparovače v Londýně? Jsou známy případy, že vrahu úplně postačilo ukrutně ztýrati svou oběť, anebo zavražditi a byl tím docela spokojen. Zvláště hroznou bývá vášeň takových ohavů, že mrtvou oběť ještě zmrzačí. Jiná odrůda sadistů jsou przniteIé

mrtvol, kteří oběť svou vyhrabou z hrobu, zhanobí ji a pak zohaví. Málo příkladů máme o sadistech, kteří místo na mrtvolu sáhli na ženskou sochu. Že také pověstný uřezávač copů může býti nazván malým sadistou, o tom nemůže býti pochyby.

Pravým opakem sadismu je masochism, ve kterém jméně rakouský spisovatel pikanterií Leopold Sachec-Masoch žije smutným způsobem dále. Masochista cítí rozkoš v utrpení, které mu způsobí ruka krásné ženy, jiné přízně nežádá. Je to rovněž chorobné založení anebo dědičnost.

Oboje tyto obludnosti souvisí těsně s jinou hanebností, jež v naší době bývá četnými letáky opět v paměti obnovována, s flagellomanií (bičováním se). Flagellant středověký bičoval se z pobožnosti; dnešní se bičuje anebo se dává trýzniti z rozkoše. To zní jako ironie v době, kdy bičování bylo z lidskosti odklizeno. Jsou ústavy, také bordelly, kde nelidské ženy čekají na pomatené návštěvníky, kteří mají chuť dáti se bičovat; čím více při tom krev teče, tím více za to platí. Nástroje k tomu jsou upraveny tak, aby byly co možná nejbolestnější (jehlami, špendlíky a p.); také brávají k tomu česminu (bodlavou palmu) a kopřivy. Nemají-li toho blázni dosti, pak mají ještě k libosti bodání špendlíky a jiné pěkné věci. Naproti tomu jsou zase muži, kteří za to platí nevěstkám, aby se od nich nechaly bičovati. Jsou kupci, kteří dávají polapeným zlodějkám na vybranou: buď že je vydají policii anebo se od

nich nechají zbičovati a proto mají zvláště upravené podstavky.

Však dost už o tom šílenství a té bezcitnosti! Čtenář nebude snad očekávati, že ho povedeme ještě k blbcům, kteří se ukojují na zvířatech (bestialita) anebo ke komickým učeníkům fetišismu, kteří vybízejí své stoupence, aby sbírali ženské střevíce, kusy šatstva a j. a aby těchto předmětů užili ke svým šíleným pudům. Ptáte se, patří-li toto všecko do kulturních dějin? Zajisté, také nekultura tam patří, jako zločinec patří do soudní správy, jako neřest do nauky o mravech, jako škaredost do esthetiky.

*

IX. Alkoholism a bláznovství.

21. — *Hnutí proti alkoholu.*

Stejné zlo jako jed pohlavních prostopášností je pití lihovin. Dnes je ještě spor o to, co by bylo účinnější na jeho zdolání: střídmost nebo úplná zdrželivost od lihovin. V Německu se kloní přívrženci protialkoholického hnutí více k prvnímu způsobu, v ostatních germánských zemích více k druhému, románské a slovanské země věnují hnutí malou pozornost. Pro oba směry lze uvésti důvody. Zdrželivost je míněna dobře; ale ona opravdu pranic nedůvěřuje sebevládě člověka; rovněž dobře míněna je střídmost: ta však zase není zvlášť jista proti pokušením. Pijáci ze zvyku budou patrně spíše zachráněni úplnou zdrželivostí než pouhou střídmostí. Celkem zdá se, že hnutí stojí podnes na slabých nohou; nebo kamkoli kdy vejdeme, prohybají se stoly pod tíhou piva a ví-

na. Kde je vedle toho ještě kořalka, tam na štěstí už ani nepřijdeme. Vždy však cítíme se velmi osamělí při své limonádě — uprostřed zakuklených jediná cítící hruď!
Amerika je »startem« světového závodění proti démonu alkoholu, Anglie jeho první zastávkou. Na začátku r. 1903 vešel v život nový zákon proti pijáctví. Ten předpisuje hostinským nejpřísnější dozor na hosty, nařizuje zatčení opilců, a opakuje-li se opilství, zapsání jich do černé knihy; těm, kdož jsou zapsáni v černé knize, nesmí se více alkohol podávati. Trvalé opilství uznáno za důvod k rozvodu.
Věc lze těžko provésti a jestli přece, zřídí se tím privilegium vznešených pijáků, kteří se ovšem na ulici neukazují, rozhodně však bude z toho, jako z abstinenčních zákonů v Americe, pokrytectví. Všecka taková opatření jsou polovičatá, dokud nebudou ona společenská a zdravotní zlepšení, jichž nedostatek právě zaviňuje opilství. Proto pracují reformní společnosti, aby bylo zreformováno hostinství, aby domy tyto byly vzaty z rukou jednotlivců, jak viděti to v Gotenburgu ve Švédsku. Podobný pokus učinil kazatel Mordaunt již r. 1877, a to s dobrým výsledkem. Dalšího pokusu odvážila se r. 1894 Birminghamská vodárenská společnost pro svých 12.000—15.000 zřízenců a dělníků. Při jejím velikém hostinci jsou škola, knihovna, čítárny a nemocnice. V Anglii je od r. 1897 společnost pro lidové hostince, jichž má 18 ve všech částech země; při nich jsou zábavní a vzdělávací místnosti. Tak to jde dále s dobrými výsledky.

Adéla Schreiberová praví, že ač roste výroba a spotřeba alkoholu ve všech zemích, přece hnutí proti otravě lidové má značný úspěch, a zvláště po stránce morální. To se ukázalo hlavně na brémském kongrese. Ujímají se lidové schůze, nejprve »proti zneužívání lihových nápojů«, nyní proti »alkoholismu«, r. 1885 v Antverpách, r. 1887 v Curychu, r. 1890 v Kristianii, r. 1893 v Haagu, r. 1895 v Bazileji, r. 1897 v Bruselu, r. 1899 v Paříži, r. 1901 ve Vídni, r. 1903 v Brémách. Říšská vláda je podporovala a dala se na nich zastupovati Posadowskim, rovněž Prusko, Berlín atd. Bohužel byl tu spor, zda zdrželivost či střídmost. Zejména abstinenti byli netrpělivi, a to velice věci uškodilo. Jim bylo jejich stanovisko jakýmsi druhem náboženství, a dějiny náboženství nás učí, že činí lidi příliš svárlivými. Praktické otázky, na př. poměr hnutí k otázce dělnické, bytové, lidového vzdělání atd., ležely ladem. Za to se mluvilo o opatrovnictví pijáků a o léčebnách pijáků. Proti nucení k pití bylo mluveno ostře. Bylo na to ukázáno, že alkoholism pivní je tak škodlivý, jako kořalní, a za příklad uvedeny Bavory a Čechy.

22. — *Spolky a svazy.*

Mezi svazy a spolky proti alkoholní chorobě zaujímá řád dobrých templářů místo první. Nejvíce je rozšířen v Sev. Americe, v Anglii, Skandinavii a v Severním Německu; v jižní Evropě ho asi neznají. Jedním jeho plodem je »Práce s mládeží«, spolek výrostků i dětí, již byli získáni pro účely svazu, aby se vystříhali

nejen lihovin, ale i tabáku. Také »Modrý Kříž«, »Modrý svazek«, mající podobné snahy jako Spolek protialkoholový a jiné podobné spolky, kvetou dále.

V Německu a Švýcarsku hnutí proti alkoholu činí ovšem pomalé, ale přece rozhodné pokroky. Ovšem proto, že odstrašující radikální hnutí málo je oblíbeno. Jsme tu stejně daleko fanatismu, jako pokrytectví Yankeeův. Německá říše stojí ve hnutí uprostřed mezi nejpokročilejšími zeměmi Severu a zeměmi nejopozdilejšími, Francií a Belgií. Večerní vysedání v hostinci, u svého stolu, je zlou zarážkou pokroku, ve Švýcarsku je to nesmírné přibývání hostinců s malým pouze omezením. Některé části Bernu a Lucernu jsou skutečně zamořeny koralečnými epidemiemi mezi lidem. Lepší je to ve východním Švýcarsku. Výroba nelihových nápojů se tam zmáhá. Při tom ovšem hraje pivo vždy ještě hlavní úlohu; ale všude prodává se limonáda. Mnoho prospívá také sport, jemuž je a musí býti alkohol úhlavním nepřítelem.

Dne 5. července lid přijal zákaz dovozu absinthu.

Především alkohol zasluhuje odsouzení, protože souvisí se zločinem. Oba kráčejí stále pospolu. Čest budiž městu Chicagu, které za každé povolení lihového výčepu žádá 1000 dollarů. Bylo toho nutně třeba: neboť v prvých 2 měsících r. 1906 událo se tam 28 vražd, 840 vloupání a 216 loupežných přepadů — čísla, kterých ani v New-Yorku nebylo dosaženo, ač je 1½krát větší.

23. — *Herny.*

Končíme trojhvězdí ďábelských duchů třetím, karbanem a hrou.

Po Venuši a Bacchovi — Mamon. Se hrou je to jako s pitím. Kdo se jí zcela nezřekne, vězí v jejích spárech. Ušlechtilé hry, jako šach, se nehrají o hanebnou výhru. Hlavní zkáza leží v kartách, které zároveň ducha otupují. a peníze pohlcují. Vyhráti na někom peníze není lepší než krádež. Herny možno přirovnati jenom k peleším lotrovským. Bohužel, nejsou obmezeny pouze na Monte Carlo, jsou ve všech městech, tajné jako veřejné. Ostatně je tento finanční pramen knížete monackého nejhanebnější skvrnou celé Evropy. Dějepisec tohoto miniaturního knížectví, Gustav Saige, dovedl o tomto hráčském pekle, o tomto doupěti loupeže a vraždy, pomlčeti. Dovídáme se pouze, že r. 1858 kníže Karel III. povolil »nejmilostivěji« »kasino«, aby nahradilo zemičce chybějící průmysl. Nuže, ten je tu, ten »průmysl«, a poslal tisíce obětí s prázdnými kapsami domů. Svůj »rozkvět« děkuje od r. 1863 známé »vznešené« lupičské rodině Blanců, jež r. 1871 musila se v Německu svého řemesla vzdáti. Více o neplechách tohoto bahniště hříchu naleznete ve spisech Fritze von der Elbe: »Monte Carlo«, Antonína Munsche: »Sensace Monte Carla«, Mnichov 1905. — Že tam »kvete« také »lepší« prostituce, je samozřejmé.

24. — *Loterie.*

Loterie nejsou nic jiného než loupení lidového majetku (vyjímaje dobrovolné, t. j. nevnuco-

vané loterie k dobročinným účelům). Rakouská státní loterie dožila se ctihodného věku přes 1½ sta let, a její dějiny jsou zároveň dějinami marných, bohužel, pokusů o zrušení této neblahé hry hazardní. Hráčskou vášní, kterou sama živí, tak do lidu je zakořeněna, že dočká se jistě téhož stáří, jako tato slavná říše. Vláda sice přes půl století lituje, že loterie tu je, ale jako jí nehájí, tak proti ní ničeho nečiní; neboť loterie jí přináší miliony, jež zaslepený lid okny vyhazuje. Do r. 1895 byl státní zisk z loterie 2 miliardy korun. Od té doby sice něco klesl, ale přece činí ročně na 16 milionů korun. (Roku 1897 byl čistý výnos 6,996.548 zl. dle Nauč. Slovn.) Nejvíce vášeň ta zuří ve Vídni a v okolí; čím dále odtud, tím je menší, nejmenší v Bukovině a v Dalmacii. Prameny hráčské vášně jsou bída a pověra. Mimo státní je ještě mnoho pokoutních loterií.

Ještě hlubší kořeny než v Rakousku má loterie v Italii. Tam vynáší ročně až 90 milionů lir a více; a roste, neboť r. 1893 vynesla pouze 76 milionů. Stoupá směrem od severu k jihu. V Neapoli je vrchol této vášně. Tu připadá 15·75 lir na hlavu, jinde pouze 2·80. Všecky stavy a všecky třídy holdují hře. Také zde je pro chudé na sta soukromých loterií, které to dělají laciněji. Hlavní úlohu hraje zase pověra: pověrčivému dodává čísla Madonna ve snu, mnich a jeptiška ve dne. Také stačí libovolná čísla, vzatá ze zkušenosti, hlavně data velikých neštěstí a zločinů, snáře a prorocké loterní knihy, které jsou tam nejhledanější literaturou. Nevíme, která škoda je větší, zda na

rozumu aneb na penězích. Tento předmět je prostě nevyčerpatelný.

25. — *Opium a rozmařilost.*

Pijáctví podobno a stejně nebezpečno je požívání opia. Nejnověji je slyšeti, že ve Francii tento »požitek« nabyl povážlivých rozměrů mezi lodníky, a že v přístavních městech jsou zařízeny elegantní sály pro námořní důstojníky a jejich přátele. Paříž prý »se hemží« místnostmi k tomu. Návštěva stojí se vším všudy 5 franků. Aby byla jedovatina zastřena, říkají tomu »drogue« nebo »chose«.

Zvláště herci a hejskové navštěvují prý tyto místnosti. Několik místností je také pro dámy a pány z vyšší společnosti; neplatí vstupné, nýbrž měsíční příspěvek od 500 franků výše. Bývají při nich také lázně. Tyto choutky přeneseny sem asi z východní Asie, jednak aristokratickými kruhy, jednak námořníky, kteřížto je rozšířili mezi chudším lidem.

Jiné zboží, ze zámoří přivezené, je tetování. V Londýně vešlo do módy u elegantních dam. Alfred South, umělec v tom oboru, obslouží krásné zákaznice, kterým se chce opičiti se po »divoších«. Bývají jim vypichována jména a obrazy jejich ctitelů, různé jiné obrazy, i celé průpovídky a verše. Tato záliba jest rozšířena i mezi muži, i z knížecí krve.

Jiné šílenství modní libuje si v drahých květinách. Od japonsko-čínské války jsou chrysanthémy silně v módě a jejich cena v Paříži náramně stoupla. Zaplatilo se tam až 25.000 fran-

ků za jeden krásný květ, v Americe dokonce až 120.000 franků.

Není-li to spíše neřest anebo spíše bláznovství, když boháči na hostinách a na slavnostech proti všemu rozumu tolik jídel snědí a tolik vína vypijou, že by toho měly celé rodiny dost na celý rok? Střízlivě vzato, tento přepych v jídle a pití má v sobě opravdu cosi chorobného, vede také k nemocem a musí býti zase lázněmi léčen. Jest prohřešením se proti chudému lidstvu. Jíme a pijeme, abychom žili a ne abychom se blýskali a pyšnili. K čemu ty nádherné oděvy a ozdoby vznešených dam? Zvyšují cenu osobnosti? Či nezakrývají spíše její bezcennost? Naprosto zavržení hodny jsou okrasy (na př. zlaté náramky) pánů. Nemají snad říci, že tito hejskové jsou pouhé talmi? Co zbude z toho všeho, až smrt nastoupí svá práva?

X. Život nebo smrt.

26. — *Souboj.*

Smrt a život se obmezují všelijak. Většině lidí určena je smrt přirozená; s ní tedy nebudeme se zabývati. O násilné smrti rukou zločinnou mluvili jsme mnohokráte jinde; ostatně sem ani nepatří. Tu jde pouze o zvláštní případy kulturně-historické důležitosti, o otázky významu mravního.

Právě tu jest podivno, že do naší doby, která odstranila tolik věcí životu lidskému nebezpečných (mučení, inkvisici, soudy čarodějnic), která se tolik přičinila, aby války byly trochu lidštější, mohl a směl ještě takový zbytek

středověkého barbarství býti zavlečen, jako je souboj, byť i dnes mnoho pozbyl na významu a nebývá tak častý. Pouhá rvavost učinila ovšem místo t. zv. bezvadnosti či korektnosti; nemrav trvá však dále a vyžaduje si podnes krvavých obětí. Jak se věci mají, potrvá souboj v Německu i v Rakousku mezi důstojníky a studenty, bohužel, nadále. V ostatních germánských zemích, ve Velké Britannii, v Nizozemí, Skandinavii, Švýcarsku, již zmizel. V zemích románských, jako je Francie, Italie, Španěly, přicházívá se mimo ony dva stavy častěji nežli v nich. Římská církev, panující v těch zemích a souboj zatracující, stkví se naprostou nedbou.
»Vážnosti« nemravu onoho velmi škodí, že koná se často jen pro šašky. Buď střílí se do vzduchu, jako se to děje vždy mezi francouzskými žurnalisty, anebo souboj má zachovati či vrátiti čest, ač výsledek závisí, bohužel, pouze na tom, který z obou zápasníků je lepším šermířem nebo střelcem. Co je cti do toho, že se uražený cítí znectěn, kdežto dle rozumných mravních pojmů znectil se sám ten, jenž urazil? A co když uražený je svým na cti utrhačem zabit, kde pak jest jaká stopa rozumu, mravnosti, spravedlnosti? A kde pak je spravedlnost, když soubojce je čestným soudem donucen, aby se bil, a na to je vojenským soudem odsouzen? A k čemu? Ku směšnému pevnostnímu vězení na několik měsíců. Není to pravý babylon nesmyslů?
V naší době bylo o souboji častěji jednáno. Dr. Sigismund svob. p. z Bischoffshausenu (1903), zdravotní rada Dr. Konr. Küster, Rudolf hrabě

Czernin (1904), Kurt Müller (1903) a E. Thesing vydali znamenité spisy a pádné důvody proti souboji. Podmaršálek Boguslawski hájí souboj v několika spisech důvody velice slabými a velice domýšlivými a v jednom spise troufá si dokonce tvrditi, že zavraždí-li civilistu důstojník, jenž byl civilistou uražen, jak se častěji už stalo, je to zcela v pořádku.

Všecky tyto případy, plné nesmyslů, vyvolaly v život mocné hnutí proti tomuto barbarství. Roku 1901 vznikla ve Vídni Liga protisoubojová, která má členy ve všech evropských zemích, ve všech stranách, od konservativních až k radikální. Tomuto hnutí nutno se stránky lidskosti přáti všeho štěstí.

Studentské mensury, zastaralá to napodobenina souboje, nevylézají za našich dnů z přítmí, kam také patří.

Týrání vojáků a jiné přehmaty nadutých a nezvedených členů důstojnického stavu, jež, doufáme, bývají vzácna, byla ostře osvětlena v románech, patrně ze života vzatých, od Bilse (»Z malé posádky«) a od Beyerleina (»Jena či Sedan?«), jež budou míti snad očisťující účinek.

27. — *Sebevražda.*

Sebevrah zápasí též se sebou, jakoby v souboji. My nepovažujeme ho za normálního a bezpodmínečné odsouzení jeho máme za nehumání. Sebevražda je vždy podmíněna sociálním stavem doby, jenž čeří nejhlouběji duši pachatelovu. Sebevraždy v té které zemi mají původ

v sociálních poměrech země té. Pro nové století nemáme v té věci posud dostatek čísel. Můžeme toliko spolu porovnati průměrná čísla dvou posledních pětiletí minulého století (dle Krose: Der Selbstmord im 19. Jahrhundert nach seiner Verteilung auf Staaten usw. Freiburg im Br. 1906). Na 1 milion duší připadá v posledním pětiletí (předposlední je v závorce) v Německé říši 202 (211) sebevražd. Nejvyšší číslo má Sasko-Koburg-Gotha 420 (418), nejmenší Elsasko-Lotrinsko 131 (122); Prusko má 195 (205), Bavory 134 (135), Sasko 305 (321), Würtembersko 165 (165). Švýcarsko má 228 (222), Rakousko 157 (159), Francie 238 (241), Italie 63 (57), Anglie 90 (89). V ostatní Evropě má největší číslo Dánsko 220 (249), nejmenší Španěly 20 (17). Viděti, že katolické země (až na výminky) mají méně sebevražd, než protestantské. Souditi z toho na cenu obou náboženství bylo by ovšem ukvapené. Katoličtí národové jsou méně obchodní, netrpí tolik anebo vůbec netrpí rozčilováním z denní vřavy, nepřemýšlejí tolik, nechají své duchovenstvo mysliti za sebe, mají menší potřeby, žijí pod slunným nebem, mají méně mlh a skoro žádnou zimu. Větším vzděláním tížeji se život pociťuje a více o něm se hloubá. Jsou však zase nevysvětlitelné rozdíly mezi příbuznými národy, jako u Norů je 55 (65) proti Švédům 151 (144), v Hollandsku 52 (61) proti Belgii 119 (129) sebevražd. Tu tedy poměr vyznání je obrácený. Z mimoevropských zemí uvedeme Japan se 179 (179), Australii s 118 (116). O Americe, bohužel, nemáme dat.

28. — *Smí lékař usmrtiti?*
Jest vraždění oprávněno? Přátelé války a trestu smrti říkají, že ano; je-li to v sebeobraně, je také dovoleno. Jiná otázka jest, smí-li nezhojitelně nemocný s vůlí vlastní a své rodiny býti lékařem vysvobozen ze svých muk? Případ se několikrát opakoval, byl hájen i zavrhován. Křesťanství, dle jehož nauky utrpení je zásluhou, otázku ovšem zavrhuje. Další křesťanskou základní nauku, že pouze Bůh má rozhodovati o životě člověka, nechme stranou, neboť ve skutečnosti křesťanství proti válce a trestu smrti pranic nenamítá, naopak oběma dosti často přálo a jim pomahalo. Mnozí přírodní národové zabíjejí své sešlé starce za jich souhlasu. V Číně utracují a v Indii utracovali dívky v útlém mládí jako přebytečné. Neodvisle od světské i duchovní moci věda uznává, že pomocník při porodu, aby zachránil matku, smí obětovati dítě. Pokroky v porodnictví učinily tento případ krajně vzácný. MUDr. C. Röder v Darmstadtě praví, že je to »činem nejšlechetnější lidskosti, když lidskému tělu ještě jen živořícímu a zohavenému přírodě přispějeme na pomoc a uspíšíme konec nešťastného člověka«. Často nemocní úpěnlivě prosívají své příbuzné a lékaře, aby učinili konec jejich mukám; nelze jim však pomoci, neboť zákon nedovoluje. Dr. Röder navrhuje proto zákonné upravení takových případů. Především, praví, je nutné prohlášení nemocného, že svoluje, potom souhlas lékařského kolegia o případu nemoci a souhlas právnického kolegia o případu právním a shodují-li se oba, má býti přání ne-

mocného splněno způsobem zcela nebolestným. Toto stanovisko, jemuž nelze upříti ušlechtilé lidskosti, hledí vyvrátiti Pavel Garin, dovozuje, že kat a voják na vyšší rozkaz konají svou povinnost, kdežto pomocník při porodu obětuje život ještě nepovědomý, aby zachránil mnohem cennější. Také člověk v sebeobraně zachraňuje život svůj vlastní. V žádném z těchto případů není úmyslu zabíti. V Röderově návrhu jde o přenesení práva a takové přenesení v případě zabití není dovoleno. Při rozhodování o smrti nezhojitelně nemocného jsou možny omyly; na spolehlivé vyšetření případu Garin nevěří; považuje za postačitelné bolest mírnící prostředky. Ještě další Garin uvádí, že stát, jenž by něco takového dovolil, nebyl by více křesťanským. Kde však máme dnes ještě opravdu »křesťanský« stát?

Nelze popříti, že otázka zasluhuje uvážení. Avšak její rozřešení bude nepochybně až v daleké budoucnosti.

XI. Mravnost a právo.

29. — *Svedené a svůdci.*

Bylo by opravdu krásným ideálem lidskosti, kdyby mravnost a právo spolu souhlasily, kdyby to, co je mravné, vždy našlo také právo a to, co bylo uznáno za právo, bylo také mravné. Dnes však právo řídí se ještě podle mrtvých liter zákona a po lidských citech se neptá. Máme stále ještě heloty práva, třídu lidí, kteří jsou stále odstavováni a po jejichž lidské důstojnosti nikdo se neptá. Příklad toho

jsou nemanželky matky, jež otec dítěte jejich hanebně opustil. Lidé prohlásí vždycky raději takového svůdce za »čistého« ferinu, než aby svedenou uznaly za osobu hodnou soucitu. To je pravý opak lidskosti. Svůdce je padouch, svedená je nešťastnicí.

Větší chyba je vždy při muži, jakožto činném. V některých krajinách, hlavně katolických, je spravedlnost ještě tak pozadu, že obě strany považuje stejně vinnými a stejným dílem je trestá pro »smilstvo«. Jako by dívka už porodem a péčí o děcko nebyla dosti potrestána! Toto jednání je tím zlomyslnější, že ty, jichž poklesek neměl důsledků, ujdou trestu a vězení, propadají pouze opuštěné matky, poněvadž je tu důkaz. Praví přátelé lidstva pracují o to, aby nemanželce matce, jež je přece jen matkou, jež dala a musí vychovati státu nového občana nebo občanku, přiznán byl titul »paní«, což by bylo docela spravedlivé. Opomenutí této spravedlnosti činí nemanželské dítě beze vší jeho viny vyvrhelem společnosti. To považují dokonce za správné lidé, kteří chtějí býti dobrými křesťany. Doufejme ve spravedlivější časy. Ty však mohou nastati, až budou lepší mravy a teprve pak, až budou naši potomkové tak daleko, že budou podporovati mravnost pro mravnost samotnou a nikoli z ohledů vedlejších.

30. — *Lex Heinze.*

Že se to přihází dosti často, ukazuje případ, ve kterém mravnost, trestní právo, falešný stud, politika, umění a literatura pestře jsou

pomíchány. Je to t. zv. Zákon Heinzeův, který poslední léta minulého století hrál v Berlíně jistou roli. Své barokní jméno má od trestního případu, který byl r. 1891 s kuplířským párkem Heinzeovým projednáván. Případ ten vynesl na světlo takové hrůzy prostituce, že uznáno bylo nutným přiostřiti trestní zákonník. Byl podán návrh, ale zůstal skoro celé desítiletí neprojednán. A byla to právě strana ultramontání, která naň znova upomenula. Podán tedy nový návrh, který byl v lednu r. 1900 projednáván ve druhém čtení v říšském sněmě. Sněmovna byla sice jednotná v návrzích proti kuplířství; rozkol však způsobily návrhy dvou zpátečnických stran proti plodům literatury a umění, jež strany ty považovaly za nemravné, a to nikoli pouze proti opravdu necudným dílům, nýbrž proti všemu, co se týkalo pohlaví. Proti tomu ohradil se veškeren spisovatelský a umělecký svět a s ním šlo všecko, co svobodomyslně nebo neodvisle smýšlelo a cítilo. Na to 207 poslanců, konservativci s Oertelem, ultramontáni s Roerenem v čele, tvořící většinu říšské rady, učinili dohodu. Proti nim zahájily svobodné strany odpor (obstrukci), chtějíce četnými hlasováními, dlouhými řečmi a stále novými dodatečnými návrhy překaziti plán spojené reakce. V tom byli liberálové se sociálními demokraty za jedno. A tak šlo to od jednoho k druhému a konečně dostal se i jednací řád a trestní proces na přetřes. Na konec musilo býti (v březnu) jednání odročeno. V květnu šlo to jako před tím, až menšina dosáhla toho, že bylo přijato odročení. Tím padla

také věc reakcionářů. Její přívrženci podali hrabětem Hompeschem nový umírněný návrh, »který obsahoval jen to, o čem nebylo sporu a vše ostatní pustil.«

Za tohoto parlamentárního boje panovalo veliké vzrušení ve všech kruzích, které neholdují náboženskému nátlaku. V Berlíně a v Mnichově mluvil ohnivě básník Heřman Sudermann proti kantorské metle, která ohrožovala básnictví, výtvarné umění i jeviště a hájil práva svobodného umění. Na ochranu umění založen »Goethův svaz«, ve kterém se všichni svobodomyslní spojili a který se proti »byzantinismu« rozšířil po jižním i po severním Německu. Vyšla »Kniha o zákoně Heinzeově«, u Otty Falkenberga (Lipsko 1900), kde vynikající spisovatelé a spisovatelky objasnili stanovisko svobodného umění a básnictví. Jednalo se tehdy hlavně o zobrazování nahoty, jež bylo zpátečníky zuřivě potíráno, ačkoli už ani přísně církevní středověk se nad tím nezastavoval a podnes se nezastavují umělecké sbírky vatikánské, neboť bez něho nelze ani mysliti si umění, člověka představující.

Že byly pojaty do zákona také zostřené změny týkající se trestního zákona z 25. června 1900 (§§ 180, 181a a 184a a b) proti prostituci a kuplířství, a proti necudným oznámením, spisům a obrazům, jakož i proti zprávám ze soudních síní, když byla »vyloučena veřejnost«, to nutno chváliti a rovněž to, že slovesnému, výtvarnému i divadelnímu umění neodňata oprávněná ochrana.

31. — *Rozvod.*

Otázkou zároveň sociálního, mravního a právního významu je manželský rozvod. Tu jsou dvě snad stejně škodlivá stanoviska: jednak přehnané ulehčování, jednak přílišné obmezování rozvodů. Ve Francii Code civil, stejně jako římská církev nedovoluje úplný rozvod s právem nového sňatku. Kde zvítězila reformace, zrušila obmezení to a v nejnovější době zrušila je také Francie. Kde je zaveden civilní sňatek, tam je dovolen i rozvod. V románu a v dramatě francouzských sousedů a po nich také nejmladšího Německa hlásána v této otázce nejkrajnější frivolita, jež částečně stala se i módou. Proč však mají býti manželé, kteří jsou spolu dokonce nešťastni, nuceni, aby v poměru tom trvali? Střední cesta byla by účelna, ač ji lze těžko najíti, a třeba přenechati to spravedlivým, rozumným a mravným soudcům. Jsou případy, které po rozvodu zrovna volají. Naše doba jich zná dosti. Když muž ženu anebo žena muže zotročuje svojí smyslností, když žena žaluje v manželství na děvkářství a muž zase mluví o káznici, když z muže se vyklube paederast anebo ze ženy paederastka, a příroda volá po vykoupení — když jedna strana je oddána chlastu, když surovosti jsou tu denním chlebem, když muž je neschopný, anebo když žena učinila bláznivý slib zdrželivosti: jsou tohle manželství anebo nejsou? A mají takové nešťastné poměry dále trvati? Co lidskost odpoví, nemůže býti pochybno! Rozloučení takových manželstev znamená: odstraniti morovou hlízu; udržovati taková manželství

znamená urážku pravých, věrných, šťastných manželstev. — Ale právě tak jako proti takovým manželstvům musí se vysloviti šlechetný muž i proti ničemným důvodům k rozvodu, jakožto proti nemravnosti. Bohužel romány a divadelní hry tkví často na této nezdravé půdě a zasluhují odsouzení naprosto.

OBSAH:

MRAVY A NEMRAVOVÉ.

A. VEŘEJNÉ SNAHY.

I. Ethické hnutí.

1. — Jeho vznik . . . 3
2. — Nejasný program . 4
3. — Svaz a spolky pro ethic. kulturu . . 6

II. Hnutí střídmosti.

4. — Spolky střídmosti . 6
5. — Hnutí v Evropě . 8
6. — Spolky mezinárodní 12

III. Hnutí mírové.

7. — Původce H. Dunant 14
8. — Ženevská konvence a mírové spolky . 15
9. — Mír a míru odpůrci 18

B. SNAHY TAJNÝCH SVAZŮ.

IV. Svobodní zednáři.

10. — Kdo jsou svobodní zednáři? 20
11. — Jsou proti katolicismu? 22

V. Tajné svazy v Americe.

12. — Jejich ráz ethický a podpůrný . . . 25

C. MRAV — NEMRAV.

VI. Morálka a proti morálce.

13. — Co jest mravné? . 26
14. — Mravnost pokračuje 29

VII. Prostituce a obchod s děvčaty.

15. — Prostituce a její zdroje 31
16. — Obchod s děvčaty 33
17. — Hnutí proti prostituci 37

VIII. Zvrácenosti v pohlavním životě.

18. — Paederastie (urningové, urnindy) . . 38
19. — Jiné neřesti . . . 41
20. — Sadism. Masochism 42

IX. Alkoholism a bláznovství.

21 — Hnutí proti alkoholu 44
22. — Spolky a svazy . 46
23. — Herny 48
24. — Loterie 48
25. — Opium a rozmařilost 50

X. Život nebo smrt.

26. — Souboj 51
27. — Sebevražda . . . 53
28. — Smí lékař usmrtiti? 55

XI. Mravnost a právo.

29. — Svedené a svůdci . 56
30. — Lex Heinze . . . 57
31. — Rozvod 60